

6. Фёдоров А.В. Основы общей теории перевода : учебн. пособ./ Андрей Венедиктович Фёдоров.–М. : Высшая школа,1968.–396с.
7. Толстой С.С. Как переводить с английского языка : учебн. пособ./ Сергей Сергеевич Толстой.–М. : Высшая школа, 1980.–360с.
8. Циммерман М.Г. Краткое пособие по переводу научно-технических текстов с русского языка на английский : учебн. пособ./ Михаил Григорьевич Циммерман. – М. : Просвящение, 1991. – 152 с.
9. Бабайцева В.В. Односоставные предложения в современном русском языке : учебн. пособ./ Вера Васильевна Бабайцева.–М. : Просвящение,1968. – 362 с.
10. Ломтев Т.П. Предложение и его грамматические категории : монография/ Тимофей Петрович Ломтев.–М. : МГУ,1972.–136с.
11. Мигирин В.Н. Язык как система категорий отображения : монография/ Виктор Николаевич Мигирин.– Кишинёв : Штиинца, 1973. – 395 с.
12. Степанов Ю.С. В трехмерном пространстве языка : семантические проблемы лингвистики, философии, искусства : монография/ Юрий Сергеевич Степанов. – М. : Наука, 1985. – 425 с.
13. Руденко Д.И. Имя в парадигмах “философии языка” : монография/ Дмитрий Иванович Руденко.– Харьков : ХГУ,1990. – 356 с.
14. Кондратьева Г.Н. Лингвофилософия. Система и парадигма : монография/ Галина Николаевна Кондратьева.– Запорожье : ЗГУ,2003. – Т.1. – 300 с.
15. Из сокровищницы немецкой поэзии(сост. В.Н. Девекин) : сборник стихов / сост. Виктор Николаевич Девекин.–М. : Просвещение,1975. – 192 с.

УДК 81'37:33

МЕТАФОРА ТА МЕТОНИМІЯ ЯК МЕХАНІЗМИ ТВОРЕННЯ ТА РОЗВИТКУ АНГЛІЙСЬКОЇ ВІЙСЬКОВОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ

Кузнєцова І.В., к.філол.н., доцент, Стаєнний Т.Т.

Запорізький національний технічний університет

У статті досліджено метафору й метонімію як чинники творення й розвитку англійської військової термінології. Розглянуто шари загальноживаної лексики, що є джерелами метафоризації й метонімізації, типи метафоричних та метонімічних військових термінів. Установлено, що ці тропи як чинники творення й розвитку англійської військової термінології спричиняють появу нових військових термінів і нових значень вже існуючих термінів.

Ключові слова: метафора, метонімія, військовий термін, англійська військова термінологія, загальноживана лексика, перенесення значення.

Kuznetsova I.V., Staennyi T.T. МЕТАФОРА И МЕТОНИМИЯ КАК МЕХАНИЗМЫ ОБРАЗОВАНИЯ И РАЗВИТИЯ АНГЛИЙСКОЙ ВОЕННОЙ ТЕРМИНОЛОГИИ. / Запорізький національний технічний університет

В статье исследованы метафора и метонимия как механизмы создания и развития английской военной терминологии. Рассмотрены слои общеупотребительной лексики, являющиеся источниками метафоризации и метонимизации, типы метафорических и метонимических военных терминов. Установлено, что эти тропы как факторы создания и развития английской военной терминологии вызывают появление новых военных терминов и новых значений у уже существующих терминов.

Ключевые слова: метафора, метонимия, военный термин, английская военная терминология, общеупотребительная лексика, перенос значения.

Kuznetsova I.V., Staennyi T.T. THE METAPHOR AND METONYMY AS FACTORS OF FORMING AND DEVELOPING OF ENGLISH MILITARY TERMINOLOGY HAVE BEEN RESEARCHED IN THE ARTICLE. / Zaporizhzhia National Technical University, Ukraine

The fields of the vocabulary as the origins of metaphorization and metonymization, types of the metaphor, metonymic military terms, the directions of semantic transformations have been considered. It's determined that these tropes as factors of creation and development of English military terminology cause the emergence of new military terms and new meanings of existing terms.

Key words: metaphor, metonymy, a military term, British military terminology, common vocabulary, extra meaning.

Актуальність дослідження визначається сучасним розвитком лінгвістичної думки, яка зосереджується навколо кількох стрижневих питань, пов'язаних з пізнавальною сутністю, функціями та стилістичними можливостями метафори й метонімії [Апресян 1974; Зимин 1977; Потебня 2003] та інтересом сучасної лінгвістики до вивчення окремих термінологічних систем.

Поступальний рух людського пізнання все більшою мірою стимулює інтерес дослідників до метафори й метонімії як способів наукового осягнення дійсності [Алексеева 1998; Арутюнова 1990; Зимин 1977] та як чинників творення нових термінів [Панько 1994]. У зв'язку з активною розбудовою сучасної англійської військової термінології виникає нагальна потреба спеціального дослідження мовних явищ, пов'язаних з розвитком означеної терміносистеми. Особливо важливим є аналізування нових військових термінів або нових значень наявних термінів, що виникли в результаті семантичного переосмислення існуючих номінацій. Тому **метою** нашої статті є виявлення та характеристика семантичних процесів, які відбуваються в сучасній військовій термінології англійської мови; з'ясування ролі метафори й метонімії як елементів її становлення й розвитку. **Об'єктом** дослідження є англійська військова термінологія. **Предметом** дослідження виступає перенесення значення як способу репрезентації наукового знання.

Як відомо, метафора й метонімія властиві для різних етапів розвитку англійської військової термінології. На початковому етапі формування цієї термінології особливо важливим є переосмислення загальноживаної лексики, у результаті чого відбувається первинна наукова ідеалізація об'єктів, процесів, характеристик картини світу, засвідченої в побутовій свідомості. Утворені таким чином терміни у своїй більшості позначають військові поняття, які давно стали конститутивними елементами наукової картини світу. Це дозволяє стверджувати, що досліджувана сфера спеціальної лексики почала формуватися саме на ґрунті основного словникового фонду мови. Загальноживана лексика є базою розвитку англійської військової термінології, витоків її формування.

Шар загальноживаної лексики, одиниці якого внаслідок метафоризації отримали спеціальні значення [Панько 1994, с. 67] в військовій термінології, представлений різноманітними назвами, що дає можливість нам виокремити 13 тематичних груп: 1) дії та процеси / опредмечені дії та процеси (*to serve, to do one's duty* – нести службу, *to lay siege (to); besiege* – осаджувати, *to let go, to set free* – відпустити, *hold (d) against enemy attacks; make a stand (for)* – відстоювати, *passage, (day's) march* – перехід) ... *in the strange contingencies of the present war which agitates every corner of Europe, there is no knowing where you may be called upon to serve* – ... бо серед мінливостей нинішньої війни, яка приголомшила всю Європу, не можна знати, куди тебе закличуть служити.; 2) ознаки, якості людини, предметів (*exposed* – незахищений, *offensive* – агресивний, *active* – активний, *fierce fighting* – жорсткий (бій), *protracted fighting* – затяжний бій, *power* – витривалість, *survivability* – живучість) *Deadly enemy fire on an exposed beach where total fire control favored the defender and we were not given any direct fire support from the Navy or tanks.* – Був смертельний, непроглядний вогонь супротивника по незахищеному простору без будь-якої підтримки з боку наших кораблів або танків. 3) предмети побуту (*roll* – бочка, *door* – ехосігнал, *air cushion transporter* – транспортер на повітряній подушці, *battle mirror* – засіб поразки МБР відбитим лазерним променем, *blanket* – димова завіса, *cap* – наконечник снаряда, *clip* – патронна обойма, *hairbrush grenade* – ручна граната: *He had crashed and burned, again with thousands watching, in 1922, while stunt flying: roll, S-turn, vertical climb at the Midland County Fair.* – Він теж на очах у тисяч глядачів врізався в землю і згорів разом з літаком, на якому демонстрував фігури вищого пілотажу: бочку, змітку, свічку на мідлендській ярмарці у 1922 році. 4) знаряддя (*handgun* – приватна вогнепальна зброя, *mortar shell* – міна, *booby-trap* (міна-пастка) *dish-radar* параболічна антенна;) *He tried to reassemble what had happened, and finally identified it as either an errant mortar shell or grenades.* – Спробувавши розібратися в тому, що трапилося, він врешті-решт викинув шалений снаряд або міну з міномета; 5) засоби пересування, техніка та їхні частини (*chopper* (а *helicopter*) *гелікоптер, magic carpet* – «килим-літак», *гелікоптер caterpillar steel track* – гусенична сталевя стрічка: *People thought the IRA had blown the chopper out of the skies.* – Тоді казали, що вертоліт був збитий бійцями ІРА.); 6) споруди, будівлі та їхні частини (*turret* – бойова башта, *homing system* – система самонаведення, *hut* – палатка, ангар, *avenue of approach* – підступ, *bore* – тунель, калібр зброї, *cockpit* – кабіна пілота: *But when mounting armour only onto critical aircraft assemblies (such as engines, fuel tanks, cockpit, and electronics units), the most part of aircraft will remain still vulnerable for a missile.* – Але якщо встановлювати броню тільки на критичні вузли літака (такі як двигуни, паливні баки, кабіну пілота і електронні блоки), велика частина літака все ж залишиться вразливою для ракети); 7) елементи одягу (*shoe* – черевик, *cuff* – манжета, *tuff* – муфта, *ammunition belt* \ *security belt*, – патрона стрічка, *патронташ; mashine* – *gun* – кулемет, *belt* – патрона стрічка, *tag* – маркувальна плівка, *waist belt* – тесьмянний поясний ремінь: *The upper part of the cuff of the cartridge includes a ring rib for holding the upper sheet.* – Для кріплення верхнього листа манжета патрона зверху використовується кільцеве ребро); 8) прикраси та аксесуари (*crest* – гребінка, *connecting link* – серга, *streamer* – стрічка, коронка, *pin* – шпилька *The upper part of the cuff of the cartridge includes a ring rib for holding the upper sheet.* – Для кріплення верхнього листа манжета патрона зверху є кільцеве ребро); 9) продукти харчування (*can* – консерви, бомба, *conservation* – консервування, *feed block* – кормовий брикет, *sandwich* – бутерброд, *red herring* – копчений оселедець: *We had to do it or be reduced to sea water and broken doses of feed blocks and slumber.* – Нам довелося вчинити так, щоб не бути приреченими на морську воду й нерівні дози кормових брикетів і сну); 10) назви осіб (*officer* – вищий офіцер, адмірал;

madmen – «скажені», край агресивні представники воячини, *makeup* – (бойовий) склад: *The shots did not hit the officer, but they landed very near him, hitting one of the tyres of the vehicle.* – Офіцер не постраждав від пострілів, однак кулі пройшли близько від нього, потрапивши в колесо автомашини.); 11) частини тіла людей, тварин (*arm* – плече важеля; *handle* – ручка, *head* – голівка, *tooth* – зуб, *zубець*, *knee* – коліно, *kneel* – колінчатий, *finger* – палець, *serif*, *contact*, *cheek* – щока *Throw down your arms, and we will spare you.* – *Кидайте зброю, і ми вас пошкодуємо.*); 12) назви тварин, комах, риб, земноводних (*dogfight* (a battle between aircraft) – повітряний бій, досл. «собача бійка»; *dragon's teeth* (concrete pillars used as an obstacle for tanks) – протитанкові переешкоди, досл. «зуби дракона», *foxhole* – стрелецький осередок, індивідуальні окоп, *frogman* – водолаз, *hull* – корпус танку, *muzzle* – дуло, дуловий зріз, *jet*: *Upon customer's request the fighters can be equipped with the modified "all aspect" vectored thrust RD-33MK engine ensuring the aircraft superiority in a maneuvering dogfight.* – За бажанням замовника винищувачі можуть оснащуватися модифікацією двигуна РД-33МК зі всеракурсним відхиленням вектора тяги (ОВТ), який забезпечує літаку вирішальну перевагу в маневреному повітряному бою); 13) природні об'єкти, рослини (*cabbage* – нагороди, *gooseberry* – переносне дотягання загородження); *willow fracture* – надлом, перелом за типом "зеленої гілки", *caltrops* – загорода (яка є кулею з чотирма гострими шипами, один з яких виступає вперед), *stem* – стовбур, *feature* – вигідна, особлива подробця рельєфу місцевості: *The high command just handed out cabbages to 'em to keep 'em from mutiny, so we wouldn't have to shoot the whole bunch.* – Командування роздало їм деякі нагороди тільки для того, щоб вони не збунтувалися і нам не довелося б їх усіх розстріляти (www.wordspy.com).

Ознакою, на основі якої відбувається перетворення початкових значень, може бути схожість функції, зовнішня схожість, функційна й зовнішня схожість та інші: *dragon's teeth* (протитанкові переешкоди), *dish-type radar* (станція радіолокації з параболічною антеною); *bipod* (сошика); *carpet bombing* (килимові бомбардування), *belt-fed* (із стрічковою подачею), *path-control* (управління управління траєкторією); Найпоширенішою є метафора, що ґрунтується на схожості функції: *choke-point* (вузький прохід з найбільшою вірогідністю нападу ворога), *armor-piercing* (бронебійний), *back-up system* (резервна система); оскільки принцип функції, дії є основною категорією. Часто вживаною є також метафора за зовнішньою схожістю порівнюваних об'єктів, функційною й зовнішньою схожістю *cloverleaf* (n) – «техніка патрулювання»; *big friend* (n) – «бомбардувальник»; *dark biology* (n) – «біологічна зброя».

Таким чином, використання метафори в якості військового терміна не є випадковим, а є проявом узгодженої роботи систем, в рамках яких освоюється і розуміється досвід взаємодії з навколишнім світом. Універсальною властивістю метафоричного перенесення значення в англійській військовій термінології є антропоцентризм і тенденція найменувати предмети військового побуту предметами домашнього побуту.

Як відомо, важливу роль у збагаченні військового лексику відіграють семантичні способи утворення нової лексики, зокрема, метонімічний перенос, який «здійснюється на основі суміжності двох речей, їх поєднання у просторі або часі» [Зимин 1977, с. 82]. При цьому змінюється не тільки рід, але й саме поняття. Дослідження термінів-метонімії в системі військової термінології англійської мови розкриває широкі можливості даного тропу як способу термінологічної номінації. Корпус виявлених термінологічних одиниць, модельна диференціація лексики, що стала базою для метонімізації, дозволяє структурувати метонімічні терміни військової термінології з певним типам:

1) частина-ціле (синекдоха). Дана модель заснована на парціальних відносинах, наприклад: *one-striper* – молодший капрал, *grey back* – солдати Конфедерації, *red hat* – штабні офіцер, *outfit* – обмундирування і обладнання; частина [підрозділ]; *обмундирувати, екіпірувати, укомплектувати майном, оснащувати, скомпанувати* – десантно-диверсійні війська морської піхоти «командос»; *солдатів [сержант, офіцер] десантно-диверсійних військ «командос»*, *marines* – морський флот, *солдати морської піхоти, морська піхота*, *Silve bar* – перший лейтенант, *Blue coat* – морський офіцер, *Blue coat* – моряк. *When the young Blue coat who now commanded the frigate descended from the quarter-deck in compliance with the of ten-repeated summons, he found the vessel restored to the same neatness as if nothing had occurred to disturb its order.* – Коли молодий моряк, який тепер командував фрегатом, спустився зі шканцев, він із задоволенням переконався, що на фрегаті все приведено в повний порядок, ніби нічого й не трапилося (wordspy.com). Модель «Частина-ціле» є провідною не тільки серед вербальних термінів-метонімії, але і серед графічних виразів термінологічних одиниць. У подібних випадках відбувається візуалізація процесу метонімізації (тобто, як правило, ведуча ознака показується наочно, а не словесно) на основі символу.

2) процес-результат». Описувана модель утворюється в результаті переносу активності об'єкта на сам об'єкт. Основною метою використання моделі «Процес-результат» є найменування терміна, який позначає результат будь-якої діяльності, наприклад: *flash bang* – солдати АІР (Артилерійська інструментальна розвідка), *chow* – їжа, *patrol*, *shooting* – передова, фронт, *processing* – рухома фотолабораторія (на автомобілі), *fortification* – система оборони, *sabotage* – диверсійна група, десантно-диверсійний підрозділ: *..., making sure he got to the shooting at the right time.* – щоб він у потрібний час опинився на передовій (wordspy.com).

3. модель «власна назва-загальна» (антономазія). При переході власної назви в загальну відбувається узагальнення власної назви за рахунок виділення і узагальнення властивих їй тих чи інших ознак: одиничного поняття про певного носія даного імені, конкретної або абстрактної ознаки, наприклад: *Hiroshima* – втрати в 100000 чоловік при вибуху ядерних боєприпасів потужністю 20 кт (як одиниця виміру

при нанесенні ядерного удару по населеному пункту), *Саннае* – Канни (назва населеного пункту в південно-східній Італії, де в 216 р до н. е. Війська карфагенського полководця Ганнібала розгромили переважаючі сили римлян), повне оточення і розгром великих сил, *Pearl Harbor* – Пірл-Харбор (військово-морська база США на Гавайських островах); напад Японії на США 7 грудня 1941, *Fort Knox* – Форт-Нокс (місцезнаходження бронетанкової школи сухопутних військ США), *Molotov cocktail*, – коктейль Молотова, запальна суміш; пляшка із запальною сумішшю *Sandhurst*- військово училище в Сандхерсті. *A Molotov cocktail is a breakable glass bottle containing a flammable substance such as gasoline/petrol or a napalm-like mixture, with some motor oil added, and usually a source of ignition such as a burning cloth wick held in place by the bottle's stopper.* - Коктейль Молотова це крихка скляна пляшка, яка містить легкозаймисті речовини, такі як бензин / газолін або напалмова суміш, з деякими додатками моторного масла, і звичайним джерелом запалення, яким є палаючий ґніт тканини, який утримується на місці за допомогою пробки пляшки (wordspy.com)..

На основі метонімії створюються такі тематичні групи:

1) військовослужбовці: (*boot* – “новобранець”, *hard hat* – “кавалерист”, *yellow legs* – “моряки”, *black hats* – “спеціальні підрозділи, що готують зони приземлення (мають чорні капелюхи)”, *scope head* – “оператор радіолокаційної установки (*scope* – індикатор)”, *bubblehead* – “підводник”; “*Was he a hard hat indeed?* – Так, звичайно, хіба він кавалерист? (wordspy.com).

2) зброя: *five nine* – “снаряд діаметром 5.9 дюймів”, *seventy-five* – “рушниця калібру 75 мм”, *microwaves* – “мікрохвильова зброя”; “*Suppose we wanted to run microwaves from the computer.* – Припустимо, що ми хотіли б управляти мікрохвильовою зброєю за допомогою комп'ютера (wordspy.com)..

3) військова техніка, прилади: *decks* – “крила літака”, *head* – “головна частина”, *nose* – “носова частина фюзеляжу”, *wing* – “літак”, *big voice* – “сирена”. *On 25 April, militia looted a Kenyan-registered wing in Vaidoa.* - 25 квітня в Вайдое бойовики пограбували зареєстрований в Кенії літак (wordspy.com).

Таким чином, метонімія в англійській військовій термінології функціонує завдяки встановленню зв'язків, відносин між об'єктами і явищами в межах однієї концептуальної структури – концептуальної моделі. Основними моделями метонімічної номінації є «автор-винахід» і «частина-ціле».

Отже, перенесення значення в англійській військовій термінології є системною організацією. Метафоричні і метонімічні похідні утворюються за найбільш поширеним моделям переносу. Ці тропи як чинники творення й розвитку англійської військовій термінології спричиняють появу, по-перше, нових технічних термінів, по-друге, нових значень вже існуючих термінів. Виявлені факти дають підстави твердити, що межі між різними шарами лексики рухливі, завдяки чому військова термінологія поповнюється новими одиницями відповідно до розвитку її галузей і потреби в найменуванні нових військових понять.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алексеева Л. М. Термин и метафора / Л. М. Алексеева. – Пермь, 1998. – 250 с.
2. Апресян Ю. Д. Лексическая семантика. Синонимические средства языка / Ю. Д. Апресян. – М. : Наука, 1974. – 366 с.
3. Арутюнова Н. Д. Метафора и дискурс // Теория метафоры : сб. / Н. Д. Арутюнова. – М. : Прогрес, 1990. – С. 3–15.
4. Гусев С. С. Наука и метафора / С. С. Гусев. – Л. : Издательство ЛГУ, 1984. – 152 с.
5. Зимин В. И. Метафора и метонимия / В. И. Зимин, Э. А. Модебадзе // Русский язык в национальной школе. – 1977. – № 2. – С.77–84.
6. Панько Т.І. Українське термінознавство / Т.І. Панько, І.М. Кочан, Г.П. Мацюк. – Л. : Світ, 1994. – 215 с.
7. Потебня А. А. Теоретическая поэтика : учеб. пособ. / [сост. А. Муратова]. – СПб. : Филологический факультет СПбГУ; М. : Издательский центр «Академия», 2003. – 384 с.